په کندهار ښار کې د داخلي بې ځایه سویو د وظیفوي مشغولتیا څرنګوالی

نصرت الله حبیب زی
د سیاسي علومو او نړۍ والو اړیکو څانګې استاد
nasrathabibzai012@gmail.com
۰۷۸۸۸۴۸۱۶۰

لنډیز

د تیرو (۴۲) کلونو ناامنیو، جګړو، طبیعي پیښو او بې کاریو په میلیونو افغانان داخلي مهاجرت ته اړ کړي دي. کندهار هم د افغانستان له هغو ولایتونو څخه دی چې د (۳۵۰۰۰) راجستېر سوو داخلي بې ځایه سوو کوربه دئ، د دې له پاره چې معلومه سي راغلي داخلي بې ځایه سوي په کندهار ولایت کې په کومو دندو مصروف دي روښانتیا ته اړتیا لري. دغه څېړنه په دې موخه ترسره سوې ده ترڅو په کندهار ولایت کې د داخلي بې ځایه سوو د وظیفوي مشغولتیا څرنګوالی معلوم کړي او هم د بې ځایه کېدو علتونه او د بیرته ستنېدو د لېوالتیا کچه معلومه کړي. دغه څېړنه پر هغو داخلي بې ځایه سوو ترسره سوې ده چې عملاً پر وظیفو مصروف دي یا په ورځني توګه عاید لري. دغه یوه کمي څېړنه ده چې تر یوه حده په کتابتوني او نوره ټوله په میداني شکل تر سره سوې ده. د سمپل سایز د محاسبې لپاره د (Fisher) له فورمل څخه ګټه اخیستل سوې ده چې سمپل یې (۲٦۱) وګړي راوتلی دي، چې (۲٦۱) پوښتنلیکونه ترتیب او په کندهار ښار کې پر دندو مصروف داخلي بې ځایه سوو ته وېشل سوي دي. راټوله سوې (ډاټا) په اکسیل پروګرام کې داخل او تحلیل سوې ده. په دغه څېړنه کې دا معلومه سوه چې نن ورځ یادو بې ځایه سوو په بېلابیلو برخو کې وظیفې اشغال کړې دي چې اکثریت یې رسمي (دولتي) اورګانونه، خصوصي سکټور، مؤسسې او ورځني مزد یادوي، مګر اکثر داخلي بې ځایه سوي د خپلې سرمایې په اساس په خپلو شخصي کارو بارو مصروف دي او له دې طریقه خپل عواید د ورځني مصارفو د رفع کولو په منظور ترلاسه کوي. هغه داخلي بې ځایه سوي کوم چې په پورته یاد سوو دندو مصروف دي سم په نیمه له خپلو دندو ناراضه دي چې عمده لامل یې له دندې څخه د ترلاسه سوو عوایدو په اساس د دوی د ورځني مصارفو نه رفع کول ګڼل کیږي.

کلیدي کلمات: داخلي بې ځایه سوي، وظیفوي مشغولتیا، عواید او مصارف

پېژندنه (Introduction)

کندهار یو له هغو ولایتو څخه دئ چي اطراف یې په تیرو جګړو کي سخت ځپل سوی، زیات شمېر وګړي یي مهاجر یا هم بې ځایه سوي دي، یاد بې ځایه سوي نن ورځ اکثریت د کندهار ولایت په ښار کي مېشت دي، نه یوازي دا چي کندهار ښار د خپل ولایت اړوند بې ځایه سوو کوربه دئ بلکي د نورو ولایتونو د داخلي بې ځایه سوو کوربه هم دئ. یاد بې ځایه سوي د خپلي ورځني ژوند مخته وړلو لپاره اړتیا لري چي عایداتي سرچیني ولري. په مخکنیو څېړنو او راپورونو کي دا مسئله نه ده روښانه سوې چي واقعاً یاد بې ځایه سوي په کندهار کي خپلي اقتصادي ستونزي له کومو لارو حل او فصل کوي، د لا ښه وضاحت لپاره لومړی داخلي بې ځایه سوي پیژنو، وروسته په کار او د کار په ځینو مواردو بحث کوو او بلاخره د څېړني د تحلیل برخي ته داخلېږو.

داخلي بې ځایه سوي: داخلي بې ځایه سوي له هغو کسانو څخه عبارت دي چي د متعددو عواملو په اساس خپلو کورونو پرېښودلو ته اړ سوي دي لکه جګړه، طبیعي پېښې، فقر او بیکاري (له پېښو سره د مبارزې عالي دولتي کمیسیون، ۱۳۹۴ هـ. ش). د کډوالو نړۍ وال سازمان د څېړني پر اساس په افغانستان کي د داخلي بې ځایه سوو شمیر د ۲۰۲۰ کال تر سپتمبر پوري (۵،۲۲۵،۵۷۶) میلیونه وګړو ته رسېدی او د یادو بې ځایه سوو تر ټولو عمده ستونزي د سرپناه او د عایدو نشتون ګڼل سوي او دا د دې سبب سوی چي داخلي بې ځایه سوي د عاید ترلاسه کولو او خپلو اقتصادي ستونزو د حلولو په موخه په ښارونو کي بېلابیلو کارونو ته مخه کړې ده (IOM، 2020). داخلي بې ځایه سوي هغو کسانو یا د اشخاصو ډلو ته ویل کیږي چي د مسلحانه جګړو د زیانو څخه د ژغورل کېدو، بیکارۍ او طبیعي پیښو په خاطر خپل دایمي استوګنځي پرېښودلو ته اړ سي خو د خپل هیواد د هغو کرښو څخه وا نه وړي چي په نړۍ واله کچه په رسمیت پېژندل سوي وي (داخلي بې ځایه سوو ملي پالیسي، ۱۳۹۲).

په افغانستان کي د کډوالو نړۍ وال سازمان د یوې څېړونکي ډلې (هیواد د بشري ډلې) لخوا په (۲۰۱۸ ز)کال کي په هیواد کي څېړنه ترسره سوې چي په دې څېړنه کي د افغانستان بشري اړتیاوي ارزول سوي دي. په یاده څېړنه کي کندهار هغه ولایت ثابت سوی کوم چي او سیدونکي یې د جګړو، طبیعي پېښو او ځینو نورو لاملونو پر اساس د خپلو کورونو پرېښودو ته اړ سوي دي. په کُلي ډول په ۲۰۱۷ ز کال کي له جګړو څخه ۹۳سلنه اغیزمنو افغانانو داخلي مهاجرت ته مخه کړې ده حتی له دې ډلې ۵۰ سلنه یې دوه ځلي یا څو ځلي بې ځایه سوي دي.

د هغې څېړني پر اساس چي د ویانا ډیالوګ او همکارۍ انسټیټوټ له لوري ترسره سوې ده د افغانستان په کاري سکتورونو کي کرهنه او مالداري د استخدام تر ټولو لوی سکتور ګڼل کیږي، یاد سکتورونه د دندو (۴۴) سلنه برخه تشکیلوي او د هیواد (۲۳) سلنه ناخالص تولید (GDP) جوړوي او دا سکتورونه د ټیټ مهارت لرونکو وګړو لوړه کچه لري چي (۸۷) سلنه کارکونکي یې رسمي تعلیمات نه لري، بلې خوا بیا ددې کارمندانو زیاته کتله له سترو ښارونو څخه بهر د (اطرافو) وګړي تشکیلوي دا چي ښارونو ته اکثره راغلي داخلي بې ځایه سوي د اطرافو له سیمو څخه دي نو د دوی کاري وړتیا او ځانګړتیا هم تر ډېره همدغو دو برخو ته شامله ده (علي احمد، ۲۰۱۸).

کار: کار د انسان بشري حق دئ، د همدې حق په اساس انسانان په ټولنه کي د عاید ترلاسه کولو او د خپل ژوند د اړتیاو د پوره کولو په منظور په بېلابیلو کارونو مصروف دي له بل لوري مسکن لرل هم د انسان له اصلي حقونو څخه شمېرل کیږي چي له بده مرغه په افغانستان کي افغاني اتباع د بېلابیلو عواملو له کبله د خپلو کورونو پرېښودلو ته مجبور سوي دي چي یاد مهاجرت دوې پایلي لرلې یو داچي بې ځایه سوو خپلې اصلي دندې له لاسه ورکړې او دوهم ځیني بې ځایه سوو په ښارونو کي نوې دندې ترلاسه کړې دي. د کار نړۍ وال سازمان د تعریف پر اساس، کار د هغه فکري او بدني فعالیتونو د شتون، حالت ته ویل کیږي چي له (

۱۵ څخه تر ٦٥) کلن ســن وګړي د عاید (نقدي او غیر نقدي) ترلاســه کولو په منظور په بېلابیلو برخو کې فعالیتونه ترسره کوي (International Labor Organization,2021).

په اقتصــادي لحاظ کار هغه ذهني او فزیکي کړنې دی چې د اجورې (معاش) په مقابل کې ترسره کیږي یا هم له کار څخه موخه هغه ذهني یا فزیکي هلې ځلې دي چې د لویو او یا کوچینو موخو د لاســته راوړلو لپاره ترسره کیږي (ثاقب ، ۱۳۹۷ ل). په ټوله کې کار هغه فکري یا جسمي فعالیت دئ چې شخص یا اشخاصو ته دکالیو د تولید یا خدمتونو د وړاندې کولو په مقصد وي (ستانکزی او نور، ۱۳۹۷ ل).

د څېړنې ستونزه (Research Problem)

په دې وروستیو کې کندهار ښار د زیات شمېر داخلي بې ځایه سوو کوربه دئ. داچې یاد داخلي بې ځایه سوي خپلې اقتصادي ستونزې له کومو لارو حلوي او عواید د کومو منابعو څخه ترلاسه کوي او یا داچې دوی په کوم مسلک کې زیات مصروف دي، تر اوسه نه وو مشخص سوي دا ستونزه د دې سبب سوې وه چې د داخلي بې ځایه سوو سره په کارموندنه کې مسؤل اورګانونه لږ مرسته وکړي. له بل لوري داخلي بې ځایه سوي په ښارو کې د بیکارۍ د ډېریدو یو لامل هم ګڼل کیږي چې دا مسئله بیا د دوي له مشغولتیا سره مستقیمه اړیکې لري یعني په کوم مسلک کې چې دوی اکثریت وظیفې اشغال کړې په هماغه مسلک کې اکثره ښاریانو خپله کاري مشغولتیا هم له لاسه ورکړې ده. د دې څېړنې په ترسره کېدو سره یاد مسلک معلوم او ستونزه حل سوې ده بلکې دا هم روښانه سوې چې داخلي بې ځایه سوي کوم مسلک ته زیاته لېوالتیا لري ترڅو مسؤل نهادونه په هماغه برخه کې لازم او اړین اقدامونه وکړي.

د څېړنې اهمیت (Significance of the study)

په افغانستان کې جنګ، جګړو، فقر او بیکارۍ د پراختیا په حال کې ده چې یاده بېکاري د دې سبب سوې چې افغان اتباع داخلي مهاجرتونو ته مخه کړي. کندهار ښار یو له هغو ښارونو څخه دی چې زیات شمېر داخلي بې ځایه سوي لري. دا چې د بې ځایه سوو یو لامل بېکاري او فقر دئ نو دا نده معلومه چې کندهار کې داخلي بې ځایه سوي کاري مشغولتیا ته رسیدلي یا په کومو کارونو مشغول دي یا دا چې دوی خپلې اقتصادي ستونزې له کومو لارو حلوي دا څېړنه د یادي موضوع په روښانه کولو سره خپل اهمیت ثابتوي.

د څېړنې موخه (Research Objective)

په کندهار ښار کې د داخلي بې ځایه سوو د وظیفوي مشغولتیا ډول او علتونه معلومول.

د څېړنې پوښتنه (Research Question)

په کندهار ښار کې داخلي بې ځایه سوي په کومو وظیفو مشغول دي؟

د څېړنې اړوند پخوانیو آثارو ته کتنه (Literature Review)

په افغانستان کې د کډوالو نړۍوال سازمان د یوې څېړونکې ډلې (هیواد د بشري ډلې) لخوا په (۲۰۱۸ ز)کال کې څېړنه ترسره سوې ده، په دې څېړنه کې د افغانستان بشري اړتیاوې ارزول سوې دي. په یاده څېړنه کې کندهار هغه ولایت ثابت سوی کوم چې اوسیدونکي یې د جګړو، طبیعي پېښو او ځینو نورو لاملونو په اساس خپلو کورونو پرېښودو ته اړ سوي دي. په کُلي ډول په ۲۰۱۷ ز کال کې له جګړې څخه ۹۳سلنه اغیزمنو افغانانو داخلي مهاجرت ته مخه کړې وه چې حتا له دې ډلې ۵۰ سلنه یې دوه ځلې یا څو ځلې بې ځایه سوي دي. خو د دې څېړنې پر اساس نوې موندنه دا ده چې په کندهار ښار کې (۲۴) سلنه داخلي بې

ځایه سوي له دې مخکې هم دوه یا څو ځلې بې ځایه سوي ول او (۴۴) سلنه داخلي بې ځایه سوي د لومړي ځل له پاره بې ځایه کېدل تجربه کوي.

د ویانا نړېوال ډیالوګ او همکارۍ انستیټیوټ له لوري د (کډوال بیکارۍ، وزګارۍ او ناهیلۍ ته راستنیږي) تر عنوان لاندې د ۲۰۱۸ کال په نومبر میاشت کې یوه څېړنه ترسره کړې ده چې په خپل لنډیز کې یې د افغانستان د کارو بار د ځانګړتیاوو په تړاو یادونه کړې ده چې د اټکل سوي ۳۰ میلیونه نفوس څخه (۹.۱۵ میلیونه) افغانان چې (۶.۵۴ سلنه) تشکیلوي د کارکولو عمر (۱۵ - ۶۴ کاله)لري. نږدې (٦،٥ میلیونه) افغانان استخدام سوي دي. (٥،٢ میلیونه)ډېر لږ ساعتونه په کار بوخت دی (١،٣ میلیونه) د کار کولو عمر خلک چې ۲۴ سلنه کیږي بېکاره دي. نارینه - ۸۰ سلنه (۵.۵ میلیونه)کاري ځواک تشکیلوي په داسې حال کې چې ښځې د ۲۰ سلنه څخه کم (١،١میلیونه) جوړوي. د کاري ځواک ۷۷ سلنه څخه زیات (۵ میلیونه) په کلیوالو سیمو کې استوګنه کوي. په ښاري سیمو کې د کاري ځواک کچه ډېره ټیټه ښودل سوې ده او دلایل یې د ښځو، ځوانانو او مشرانو له پاره د کار محدود فرصتونو ښودل سوي دي، خو په یاده څېړنه کې تمرکز پر ټول افغانستان سوی او په کار مصروف وګړو کې یې داخلي بې ځایه سوي په پام کې نه دي نیولي. په داسې حال کې چې په دغه څېړنه کې پر داخلي بې ځایه سوو باندې تمرکز سوی دی او د کار کولو د سن په تړاو نوي موندني ترلاسه سوي چې هغه (۵۱) سلنه داخلي بې ځایه سوي چې په کار مصروف دي سن یې (۲٦ ـ۴۰) کلونو پوري دئ.

مواد او میتودونه (Materials & Methods)

دا یوه کیفي او ساحوي څېړنه ده، چې په کندهار ښار کې د دریو میاشتو په ترځ کې ترسره سوې ده. د داخلي بې ځایه سوو شمېر د مهاجرینو او بیرته راستنیدونکو له ریاست څخه ترلاسه سوی چې محدوده یې کندهار ښار پوري ځانګړې کیږي. د څېړنې نفوس هغه داخلي بې ځایه سوي دي چې د بېلابیلو عواملو په اساس په کندهار ښار کې مېشت دي او په دندو مصروف دي یا داچې ورځنۍ عواید لري چې د خپل ژوند ورځنۍ ستونزې پرې حلولی سي. داخلي مهاجرینو شمېر له (۳۵۰۰۰) څخه زیات دئ؛ بنأ د سمپل سایز د محاسبې له پاره د (Fisher) له فورمول څخه ګټه اخیستل سوې ده چې سمپل یې (٢٦١) وګړي راوتلي دئ.

$$n = Z^2P(1-q)/e^2$$

په دغه فارمول کې سمبولونو داسې تعریف کړل سوي دي، چې:

n= د سمپل اندازه

Z= د۹۷٪ اعتماد اندازې سکور په زیډ ټیبل کې = ۱،۹٦

e= د سمپل غلطي/ایرر = ۵%

p= په ۱۷٪ نفوس کې احداکثر تغییر پذیري = ۰،۱۷

q= 1-p = ۰،۸۳

$$n = ۲،۱۷^2 * ۰،۱۷(۱ - ۰،۸۳)/(۰،۰۵)^2$$

$$n = ۲٦۱$$

ډاټا د پوښتنلیکونو له طریقه د بندو پوښتنو په اساس راټوله سوې ده. راټوله سوي ډاټا د (MS EXCEL) پروگرام په واسطه تحلیل او تجزیه سوې ده. موږ خپلي موضوع ته په پوره صداقت، صبر، شوق او امانتداري سره ژمن یو. د همکاري کوونکي هویت کاملاً محرم پاته کیږي. دوهمي ډاټا د څېړونکي/لیکوال د نامه د ذکر کولو او یا د معلوماتي سرچیني د ذکر کولو پرته نه ده کارول سوې.

نتایج (Results)

د څېړني پوښتنلیک پنځه ترلي پوښتني لرلي چي د هغه په مرسته راټوله سوي ډاټا د MS Excel پروگرام په مرسته په لاندي ډول تحلیل او په جدولو کي ترتیب او تنظیم سوي ده.

لومړی جدول: د جواب ویونکو ټولنیز معلومات (نمونه = ۲۶۱)

د متحول نوم (Variable)	تعداد (Frequency)	فیصدي (Percentage %)
عمر/ سن		
۱۸ـ۲۵	۷۸	۳۰
۲٦- ۴۰	۱۳۴	۵۱
۴۱- ٦۵	۴۷	۱۸
له ٦۵ لوړ	۲	۱
مدني حالت		
مجرد	۸۹	۳۴
متاهل	۱۷۲	٦٦
جنسیت		
نارینه	۲۲۴	۸۵
ښځینه	۳۴	۱۵
د زده کړو کچه		
زده کړي نه لرل	۱۱۹	۴٦
بکلوریا	۱۰۵	۴۰
مافوق بکلوریا	۹	۳۰
لیسانس	۲۱	۹
ماستر	۴	۱
د میاشتني عوایدو کچه		
(۵ - ۱۰) زرو پوري	۱۴۲	۵۴
(۱۰ ـ ۱۵) زرو پوري	۹۷	۳۸
له (۱۵) زور څخه لوړ	۲۲	۸

د میاشتني مصارفو کچه		
(۵ - ۱۰) زرو پوري	۷۷	۳۰
(۱۰ ـ ۱۵) زرو پوري	۱۲۸	۴۹
له (۱۵) زور څخه لوړ	۵٦	۲۱

دوهم جدول: د بې ځایه کېدو شمېر

د بې ځایه کېدو شمېر	تعداد	فیصدي (٪)
نه یم بې ځایه سوی	۱۱۷	۴٦
یوه ځلي	۷۷	۳۰
دوه ځلي	۴۲	۱۷
څو ځلي	۱۹	۷
مجموعه	**۲۵۵**	**۱۰۰**

په افغانستان کې داخلي بې ځایه سوي نه یوازي داچې له اصلي استوګنځای څخه بې ځایه سوي بلکې دوهم ځل حتا داسي کورنۍ سته چې څو ځلي د بېلابېلو عواملو په اساس کډه کېدو ته مجبور سوي دي. کندهار هم له دې اصل څخه استثنا نه دی پاتي سوی. په کندهار کې مېشت کډوال او داخلي بې ځایه سوي دوه حتا څو ځلي له خپل استوګنځای څخه کډه کېدو ته مجبور سوي دي. د راټولو سوو ارقامو په اساس په کندهار ښار کې د مېشت (۳۵۰۰۰) داخلي بې ځایه سوو له جملې څخه (۲۹) سلنه یې مخکې له دې چې کندهار ښار ته راکډه سي یو ځلي بیا هم له خپل اصلي استوګنځای څخه بې ځایه سوي دي. د دوه ځلي بې ځایه سوو سلنه بیا (۱۷) او له دوو څخه د ډېر ځلي بې ځایه سوو سلنه (۷) ته رسیږي. تر نیمایي لږ ټیټه یعني (۴۷) سلنه داسي داخلي بې ځایه سوي دي چې له خپل اصلي استوګنځای څخه د لومړي ځل لپاره په داخلي کچه مهاجرت تجربه کوي.

درېیم جدول: د بې ځایه کېدو عوامل

د بې ځایه کېدو علت	تعداد	فیصدي (٪)
جګړه	۱٦۳	٦۴
بې کاري	۵۵	۲۱
طبیعي پېښې	۳۵	۱۴
فقر	۳	۱
مجموعه	**۲۵٦**	**۱۰۰**

لکه څرنګه چي يادونه وسوه چي داخلي بې ځایه سوي د بېلابیلو عواملو په اساس دې ته مجبور سوي چي خپل اصلي استوګنځای خوشي او له خپل اصلي سيمي ليري په کندهار ښار کي ژوند وکړي نو د دې عواملو د معلومولو په موخه په ترسره سوې څېړنه کي يو مورد هم د همدې مسئلې معلومول وو چي په پايله کي دا معلومه سوه چي جګړه تر ټولو عمده بدمرغه پديده ده چي زيات وګړي يې داخلي مهاجرت ته مجبور کړي دي چي سلنه يې (٦٢) ته رسيږي. له جګړې وروسته، بې کاري دوهم هغه فکتور دئ چي زيات وګړي يې دې ته مجبور کړي چي خپل اصلي استوګنځای پرېږدي او مهاجرت ته مخه کړي چي د ياد فکتور فيصدي (٢١) ښودل سوې ده. له بل اړخه (١٣) سلنه داخلي بې ځايه سوي د طبيعي پېښو په اساس او فقر چي تر ټولو ټيټه فيصدي (١) ښودل کيږي هغه عوامل دي چي خلک يې د خپل اصلي استوګنځايونو پرېښودلو ته مجبور کړي دي.

په کندهار کي داخلي بې ځايه سوي مخکي له دې چي بې ځايه سي په بېلابيلو برخو کي يې دندې ترسره کړي دي که څه هم په کندهار کي ميشت (٤٦ ٪) داخلي بې ځايه سوي بې سواده دي خو يو تعداد چي سلنه يې (٢٢٪) ته رسيږي په رسمي ادارو کي يې دندې مخته وړي او تجربه پکښې لري.

په کندهار کي داخلي بې ځايه سوي مخکي له دې چي له خپل اصلي استوګنځای څخه بې ځايه سي، عوايد يې نسبت مصارفو ته ډېر کم وو، د داخلي بې ځايه سوو (٢٦) سلنه کسان له خپلو عوايدو د مصارفو په مقابل کي يوازي (٢٥ ٪) راضي دي، خو زياته برخه يې هغه کسان جوړوي چي دوی له خپلو عوايدو (٥٠ ٪) خوښ وو يعني هغه عوايد چي دوی ترلاسه کول يوازي نيمه برخه مصارفو ته ځواب ويونکي وو چي د يادي طبقي بې ځايه سوو سلنه (٣٧ ٪) ده. بله خوا هغه داخلي بې ځايه سوي چي عوايد يې (٧٥ ٪) ښودل سوي د دوی ضرورتونو ته جواب ويل (٢٥) سلنه دي. د دې ترڅنګ (٩) سلنه داخلي بې ځايه سوي مخکي له دې چي مهاجر سي د خپلو عوايدو په اساس يې خپل ټول ضرورتونه رفع کول او له عوايدو راضي ول.

د پورته يادو سوو ستونزو علاوه چي داخلي بې ځايه سوي مخکي له بې ځايه کېدو ورسره مخ ول، اکثريت په دې تمه دي چي خپلو اصلي استوګنځايونو ته ستانه سي. هغه داخلي بې ځايه سوي چي غواړي بيرته ستانه سي (٥١ ٪) ته رسيږي. له دې معلوميږي چي له خپل اصلي استوګنځي څخه بې ځايه کېدل د داخلي بې ځايه سوو ستونزي نه دي حل کړي، بلکي ستونزي يې ورته ډيري کړي دي.

ځلورم جدول: د داخلي بې ځایه سوو د وظیفوي مشغولتیا ډول

د پوښتني موضوع	متغیر	تعداد	فیصدي (٪)
د اشغال سوي دندي ډول	ورځنی مزد	۷۵	۲۹
	رسمي (دولتي) ارګان کي دنده	۳۲	۱۲
	شخصي دنده	۱۰۲	۴۰
	شخصي سکتور کي دنده	۲۸	۱۰
	مؤسسه	۲۴	۹
	مجموعه	**۲٦۱**	**٪ ۱۰۰**
له دندي څخه د رضایت کچه	۲۵٪	۵۵	۲۱
	۵۰٪	۱۰۸	۴۱
	۷۵٪	۷۲	۲۹
	۱۰۰٪	۲٦	۹
	مجموعه	**۲٦۱**	**٪ ۱۰۰**
د عوایدو په اساس د اړتیاو د رفع کولو کچه	۲۵٪	۷۵	۲۹
	۵۰٪	۱۰۷	۴۰
	۷۵٪	٦۰	۲۴
	۱۰۰٪	۱۹	۷
	مجموعه	**۲٦۱**	**٪ ۱۰۰**

هغه داخلي بې ځایه سوي چي په کندهار کي د خپل بې ځایه والي شپې او ورځې سبا کوي، په بېلابیلو برخو کي یې وظیفې اشغال کړي دي. داچي داخلي بې ځایه سوي (۴۷ ٪) بې سواده دي او بل خوا هغوی په رسمي ادارو کي هم تجربه نه لري ادا دواړه فکتورونه د دې سبب سوي دي چي (۴۰ ٪) سلنه داخلي بې ځایه سوي په شخصي دندو مصروف دي دا په داسي حال کي ده چي زیاته برخه داخلي بې ځایه سوي یعني (۴۱) سلنه له خپلي دندي (۵۰ ٪) راضي دي.

د ځلورم جدول په اوله برخه کي زیات داخلي بې ځایه سوي په (ورځني مزد) خپل کاري ژوند سبا کوي او له دې دندي څخه خپل د ژوند ورځني ضروریات رفع کوي. که څه هم د داخلي بې ځایه سوو د مصارفو کچه په اوسط ډول له (۱۰۰۰۰ ـ ۱۵۰۰۰) افغانیو پوري رسیږي، نه سي کولای په یوه داسي دنده چي عواید یې د ورځې ډېر کم دي د ژوند ټول ضروریات پرې رفع کړي نو ځکه له دندي څخه د داخلي بې ځایه سوو د رضایت کچه ډېره ټیټه ده.

په پورتني جدول کي چي زیات داخلي بې ځایه سوي په دندو مشغول دي هغه دوه ډوله وظیفې دي چي لومړی یې په رسمي (دولتي) ارګانو کي او دوهم یې په شخصي سکتور کي دندي دي چي داخلي بې ځایه سوي په کندهار کي ترې خپل عاید ترلاسه کوي چي د دواړو سلنه په ترتیب (۱۲٪) او (۱۰ ٪) ته ښودل سوې ده.

د جدول د ارقامو له مخې معلومیږي چې یو شمېر داخلي بې ځایه سوي په دې توانیدلي چې مؤسسو ته لاره پیدا کړي او په یاده برخه کې دنده اشغال کړي چې په سلو کې یوازي (۹ ٪) یادي دندي ترلاسه کړي دي. د یادوني وړ ده چې داخلي بې ځایه سوي له اصلي استوګنځی ځخه بې ځایه سوي او دندي یې په کندهار ښار کې اشغال کړي چې یاده موضوع د دې سبب هم سوې چې د بیکارۍ کچه زیاته او ښاریان بېکاره او روزګاره سي.

هغه داخلي بې ځایه سوي چې وظیفې یې اشغال کړي، وخت نا وخته بې کاره هم پاتي سوي دي چې د بېکاره پاته کېدو بېلابېل لاملونه یادوي چې تر ټولو عمده لامل د کاري فرصتو نشتون او د واسطې نه لرل یادوي چې په ترتیب (۴۷ ٪) او (۲٦ ٪) سلنه جوړوي. علاوه پر دې د تحصیلي سند نه لرل (۱۹ ٪) او تجربه نه لرل (٦ ٪) هم د پام وړ عوامل دي چې داخلي بې ځایه سوي يې د دندي د اشغالولو ځخه محروم کړي دي.

مباحثه/ مناقشه (Discussion)

لکه څنګه چې مخکي وویل سول چې ددې څېړني موخه داوه ترڅو په کندهار ښار کې د داخلي بې ځایه سوو کسانو د وظیفوي مشغولتیا څرنګوالی معلوم کړل سي چې د څېړني په موندنو کې دا روښانه سول چې داخلي بې ځایه سوي د بېلابېلو عواملو پر اساس مجبوره سوي چې خپل اصلي استوګنځای پرېږدي او په کندهار ښار کې سکونت غوره کړي. تر ټولو مهم او عمده فکتور چې دوی یې دې کار ته اړ ایستلي جګړه او د جګړې اثار دي چې فیصدي یې (٦٢ ٪) ته رسیږي. له بل لوري بېکاري هم خلک آرام ژوند ته نه دي پرېښي ایښي، زیات شمېر کسان یې په داخلي کچه دېته اړ کړي چې مهاجرت وکړي چې فیصدي یې په داخلي بې ځایه سوو کې (۲۱ ٪) ته رسیږي، طبیعي پیښې او فقر دوه نور فکتورونه دي چې خلک یې بې ځایه کېدو ته مجبوره کړي دي.

د داخلي بې ځایه سوو د وظیفوي مشغولتیا د څرنګوالي په اړه د ترسره سوي څېړني په ترڅ کې دا ثابته سوه چې داخلي بې ځایه سوي په بېلابېلو دندو مصروف دي. شخصي دنده هغه دنده ده چې تر بلي هري وظیفې داخلي بې ځایه سوي زیات پرې مصروف دي. داخلي بې ځایه سوو په کندهار کې د یادي وظیفې فرصت خپله ځانته مساعد کړی، سرمایه ګذاري یې کړې او په دنده مشغول سوي دي چې په سلو کې (۴۰ ٪) سلنه جوړوي. په دوهمه برخه کې داخلي بې ځایه سوي د خپلو ورځنیو ضرورتونو د رفع کولو او عواید لرلو په موخه د ورځني مزد په بڼه کار کوي، چې په کندهارۍ ټولنه کې په عرفي ډول هغه خوک چې د یو مشخص او ثابت معاش لرونکي دندي په موندلو نه توانیږي یادي دندي ته مخه کوي چې عواید یې ډېر کم او ورځني ضروریات ډېر سخت پرې پوره کېدلای سي. دا په داسي حال کې ده چې داخلي بې ځایه سوي د خپلې بې کارۍ تر ټولو عمده علت د کاري فرصتونو نشتون ګڼي. وروسته په ترتیب دولتي ارګانونو کي مصروفیت (۱۲ ٪)، شخصي سکتور کي مصروفیت(۱۰ ٪) او په مؤسساتو کي (۹ ٪) داخلي بې ځایه سوي مصروف دي.

د داخلي بې ځایه سوو ځخه چې دندي یې اشغال کړي دي ډېره کمه فیصدي (۹ ٪) سلنه کسان سل سلنه له خپلو دندو راضي دي. دا ځکه چې له خپلي دندي ځخه د ترلاسه کړو عوایدو په اساس یې د ژوند ټول ضرورتونه نه رفع کېږي یوازي (۷ ٪) کسان دي چې د عوایدو په اساس یې د ژوند ستونزي حلیږي او له دندي خوښ دي. په داسي حال کي چې داخلي بې ځایه سوي په اوسط ډول خپل د ژوند یوازي نیمايي برخي اړتیاوي د خپلو عوایدو په اساس رفع کوي چې سلنه یې (۴۰ ٪) ته رسیږي. د موضوع د لا ښه وضاحت په موخه ویلی سو چې د داخلي بې ځایه سوو له جملې ځخه د (۵۴ ٪) کسانو عواید د میاشتي له (پنځه زره ځخه تر لس زره) پوري دي. پداسي حال کي چې مصارف یې بیا په اوسط ډول (۴۹ ٪) سلنه له (لس زرو ځخه بیا تر پنځلس

زرو) پوري دي او دا سلنه بيا له (پنځه زرو څخه تر لس زرو) پوري (۳۰ ٪) ده، بناءً پر دې اساس ويلای سو چي د نارضايتۍ يو عمده لامل د مصارفو او عوايدو ترمنځ د توازون نشتون دی.

په دغه څېړنه کي علاوه پر دې، د داخلي بې ځايه سوو اړوند ډېری معلومات راټول سوي ځيني قوي ټکي هم لري چي په داخلي بې ځايه سوو کي يوازي له هغو کسانو ډاټا راټوله سوې چي په دندو مصروف يا حد اقل د خپل فزيکي کار څخه يې ورځني عوايد لرل چي په دې کي ښځينه او نارينه برخي دواړه شامل ول.

علاوه پر دې، دغه څېړنه کمزوري ټکي هم لري چي هغه د (SPSS) په واسطه د ډاټا نه تحليلول او په هغه باندي د ټېلابيلو ټېستونو نه ترسره کول دي. دا څېړنه له يو لړ ستونزو سره هم مخ سوه چي هغه د ټولني بحراني وضعيت وو چي متأسفانه راپور يې پر خپل وخت ارايه نه سو له بل اړخه راټوله سوې ډاټا چي بايد په معياري ډول تحليل سوي وای هغسي تحليل نه سول.

پایله (Conclusion)

داخلي بې ځايه سوي هغو کسانو يا د اشخاصو ډلو ته ويل کيږي چي د جګړې، د مسلحانه جګړو د زيانونو څخه د ژغورل کېدو، بيکارۍ او طبيعي حوادثو په خاطر خپل دايمي استوګنځي پريښودلو ته اړ سي، خو د خپل هيواد د هغو کرښو څخه وا نه وړي چي په نړيواله کچه په رسميت پيژندل سوي وي. له بل لوري په اقتصادي لحاظ کار هغه ذهني او فزيکي کړني دي چي د اجوري (معاش) په مقابل کي ترسره کيږي يا هم له کار څخه موخه هغه ذهني يا فزيکي هلي ځلي دي چي د لويو او يا کوچينو موخو د لاسته راوړلو لپاره ترسره کيږي.

د دغه څېړني په ترسره کولو دې پايلي ته ورسېدو چي په افغانستان کي زيات شمېر کسان د جګړو، طبيعي پېښو او بې کارۍ له کبله داخلي مهاجرت ته مجبور سوي دي په ځانګړې توګه کندهار يو له هغو ولايتونو څخه دئ چي د داخلي بې ځايه سوو شمېر پکښې (۳۵۰۰۰) کسانو ته رسيږي چي (٦١٪) يې له جګړو څخه متأثره سوي دي. په دې بې ځايه سوو کي زياته برخه يې غواړي چي د شرايطو په برابرېدو سره خپل اصلي استوګنځای ته ستانه سي، پدې مانا چي زياته برخه داخلي بې ځايه سوي په موقتي ډول په ښار کي مېشت سوي او په موقتي ډول يې دندي اشغال کړي دي.

هغه دندي چي داخلي بې ځايه سوي پرې مصروف دي عبارت دي؛ شخصي دندي، ورځنۍ مزد، دولتي دندي، د شخصي سکتور او د مؤسسو دندي. د يادوني وړ ده، تر ټولو لوړه سلنه يې شخصي دندي دي چي (۳۹٪) جوړوي. د داخلي بې ځايه سوو ورځنۍ عايد د دوی د ورځنيو ستونزو ۵۰٪ سلنه جواب وايي او ډېری داخلي بې ځايه سوي ۵۰ سلنه له خپلو دندو څخه راضي دي. له بل لوري ډېری داخلي بې ځايه سوي لېوالتيا لري چي خپل تجارت ولري او په دې سره خپلي ستونزي حل کړي. داخلي بې ځايه سوي د بې ځايه کېدو په جريان کي وخت نا وخت بې دندي هم پاته سوي چي ډېری بې ځايه سوي د خپلي بيکارۍ علت د وظيفو کمښت ګڼي او دوهم عمده علت د واسطې نشتون يادوي. په دې مانا چي د هيواد په ادارو کي د شته اداري فساد څخه داخلي بې ځايه سوي هم متأثره دي، که څه هم د تجربې نه لرل هم له هغو عواملو څخه دي چي داخلي بې ځايه سوي يې په رسمي يا دولتي ادارو کي له کار کولو څخه محروم کړي دي.

وړاندیزونه

د دي څېړني په ترسره کولو سره د ترلاسه سویو معلوماتو، موندونو او تجربو پر اساس د راتلونکو څېړنو په اړه ځیني سپارښتني او مشوري هم وړاندي کیږي. اول، د داخلي بې ځایه سوو د روغتیايي وضعیت په تړاو دي څېړنه وسي ځکه؛ د ډېری داسي داخلي بې ځایه سوو سره مخ سوو چي د رواني او روغتیايي اړخه په یوه وخیم حالت کي ول. دوهم، د کندهار د کډوالو چارو ریاست او هغه بنسټونه چي له داخلي بې ځایه سوو سره مرسته کوي، غوښتنه کیږي چي هغو داخلي بې ځایه سوو ته چي بیا ستنېدل نه غواړي د اوږدمهاله او دایمي دندو زمینه برابره کړي.

ماخذونه (References)

احمد، علي (۲۰۱۸ نومبر). کډوال بیکاری وزګاری او ناهیلی ته راستنیږي، د ویانا نړیوال ډیالوګ او همکاری انستیوت.
https://www.vidc.org/fileadmin/michael/studien/__summary_afghanistan_s_labor_market_and_the_status_of_women_pashto.pdf

ثاقب، نقیب الله (۱۳۹۷ ل). د کار حقوق، جلال اباد، یار خپرندویه ټولنه.

نصرالله ستانکزی او نور (۱۳۹۷ ل). د حقوقي اصطلاحاتو قاموس، کابل، د افغانستان عدلي او قضايي چارو پروژه.

IOM افغانستان (۲۰۲۰) ، د ټولني پر بنسټ د اړتیاو ارزونه.
https://displacement.iom.int/system/tdf/reports/IOM-Afghanistan-DTM-Community-Based-Needs

International Organization for Migration (*IOM* for Afghanistan https://afghanistan.iom.int/

International Labor Organization https://www.ilo.org/

Job Condition of Internal Displaced People in Kandahar City

Nasratullah Habibzai

Lecturer of Political Science and International Relations Department

nasrathabibzai012@gmail.com

0788848160

Abstract

The past 42 years instability, civil wars, natural disasters and unemployment have forced millions of Afghans to migrate internally. Kandahar is also one of the provinces of Afghanistan that hosts 35,000 registered internally displaced people. It is necessary to clarify to know what duties the internally displaced persons are engaged in in Kandahar province. This study has been conducted in order to find out the type of work engagement of internally displaced persons in Kandahar province and also to find out the causes of displacement and the level of willingness to return. This study has been conducted on those internally displaced people who are busy with duties or have daily income. This is a quantitative research that has been done partly in the library and partly in the field. Fisher's formula has been used for calculation of sample size. A sample of 261 people has been selected, and 261 questionnaires have been arranged and distributed to hundreds of internally displaced persons who are busy with different jobs in Kandahar city. Collected data has been entered and analyzed in the Excel program. In this study, it was found that these displaced persons have occupied jobs in various fields, the majority of them are official government employees. Besides, some of them work in private sector, institutions and some of them work as labors and they get daily wages, but most of the internally displaced people are using their own capital and they invested in different small businesses. Those internally displaced people who are busy with the above-mentioned jobs are half dissatisfied with their jobs.

Keywords: *employment, internal displaced people, income*